

اثرات اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر روستایی شهرستان همدان

نظامعلی وفایی^۱

^۱ کارشناس ارشد توسعه روستایی- کارشناس اعتباری بانک کشاورزی همدان

نام نویسنده مسئول

نظامعلی وفایی

چکیده

تحقیق حاضر با توجه به هدف کاربردی و از جهت روش و اجرا توصیفی- تحلیلی است که روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، میدانی و پرسش‌نامه جمع‌آوری گردیده است. جامعه آماری این پژوهش شامل خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی شهرستان همدان که از بانک کشاورزی وام خرد دریافت کردند، می‌باشد. جامعه آماری شامل ۱۸۰ نفر گیرندگان اعتبار خرد از بانک کشاورزی شهرستان همدان بوده که به صورت تمام شماری انجام گرفته است که از این تعداد ۱۵۳ پرسش‌نامه، تکمیل و واجد شرایط تحقیق، مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. پرسش‌نامه‌ای با مرور پیش نگاشته‌ها طراحی گردید که روایی آن بر پایه‌ی نظر جمعی از کارشناسان بانک کشاورزی استان همدان و اعضای هیئت علمی گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا تأیید شد و پایایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ ($\alpha = 0.94$) تأیید گردید. □ به منظور بررسی نتایج از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ استفاده گردید. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که در مجموع، اعطای اعتبارات خرد بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی تأثیر مثبت و معنی‌داری نداشته است، بلکه تأثیر کمتر از متوسطی در سطح خانوارهای آسیب پذیر روستایی مورد مطالعه داشته است. هم چنین نتایج بررسی نشان می‌دهد که ضریب همبستگی پیرسون بین میزان اعتبار خرد و بُعد اجتماعی، مقداری مثبت $I = 0.23$ است و سطح معنی‌داری ($Sig = 0.004 < 0.05$) می‌باشد، که نشان‌دهنده‌ی وجود یک رابطه مستقیم بین دو متغیر میزان اعتبار خرد و بُعد اجتماعی کیفیت زندگی است. این به این معنی است که با افزایش میزان اعتبار خرد، نمره بُعد اجتماعی کیفیت زندگی افزایش می‌یابد و با کاهش آن این نمره کاهش پیدا می‌کند.

واژگان کلیدی: اعتبارات خرد، کیفیت زندگی، اجتماعی، بانک کشاورزی

مقدمه

اعتبارات خُرد به عنوان یک گزینه می‌تواند سرمایه لازم را برای اقشار آسیب‌پذیر جامعه روستایی به خصوص زنان ایجاد کند و عاملی برای حمایت از واحدهای کوچک بهره‌برداری، ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان روستایی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان و نهایتاً تعمیم عدالت اجتماعی است (یعقوبی، ۱۳۸۱). در یک چشم‌انداز کلی می‌توان از طرح اعتبارات خُرد برای حل مسائل مبتلا به محدودیت‌های اقتصادی زنان روستایی به نحوی بهره‌برداری کرد که آنان را در بستر رشد اقتصادی به توانمندی‌های اجتماعی نیز نائل نماید. از آنچه که تاکنون گفته شد می‌توان به این مهم دست یافت که یکی از مهمترین رسالت‌های صندوق اعتبارات خُرد، توانمندسازی زنان روستایی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، خانوادگی، سیاسی، قانونی و روان‌شناختی است (زرافشانی و همکاران، ۱۳۹۱). بنابراین با توانمند شدن زنان و اقشار آسیب‌پذیر قطعاً درآمدها افزایش پیدا کرده و با افزایش درآمد کیفیت زندگی خانوارها ارتقاء می‌یابد. یکی از استراتژی‌هایی که در سال‌های اخیر مورد توجه صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران برای از بین بردن فقر و کاهش بیکاری در کشورهای مختلف قرار گرفته است، اعتبارات خُرد است، اهمیت این شیوه به گونه‌ای بوده که سازمان ملل متحد سال ۲۰۰۵ را به عنوان سال اعتبارات خُرد نام‌گذاری کرده بود تا استفاده از این شیوه در جهان گسترش یابد. برنامه اعتبارات خُرد طی دهه‌های اخیر از رهیافت‌های مهم فقرزدایی و توسعه در جهان بوده است، به طوری که از آن به عنوان انقلاب اعتبارات خُرد یاد می‌کنند. برنامه اعتبارات خُرد با ایجاد و گسترش فعالیت‌های درآمدزا به ویژه برای گروه‌های آسیب‌پذیر، تعدی آنها به منابع را کاهش، توسعه‌ی جوامع محلی را تسهیل می‌کند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵).

بیان مساله

در همه کشورهای توسعه یافته و اغلب کشورهای در حال توسعه، دولت‌ها خود را موظف به حمایت از بخش کشاورزی نموده‌اند. یکی از راه‌های حمایت دولت‌ها از بخش کشاورزی، اعطای اعتبار از سوی نظام بانکی است. بر همین اساس طی چند سال گذشته به منظور حمایت از بخش‌های اقتصادی از جمله بخش کشاورزی، اعطای تسهیلات تکلیفی و غیر تکلیفی به عنوان ابزاری برای رشد و توسعه این بخش در دستور کار بانک‌های تخصصی از جمله بانک کشاورزی قرار گرفت.

جدا از روندهای کلی مؤثر بر بروز فقر در روستاهای کشور، چالش‌های اقتصادی نظیر فرصت‌های محدود اشتغال، دسترسی محدود به سرمایه و نقدینگی به منظور افزایش توان تولید و به کارگیری فناوری نوین در بخش کشاورزی سبب شده است تا این مشکل اساسی به عنوان «بحران پایدار» تداوم یابد. کشاورزی در ساختار روستا به عنوان یک زیرسیستم اساسی از سیستم روستایی، اقتصاد روستایی را تشکیل می‌دهد و به سیستم روستا حیات می‌بخشد (مطیعی لنگرودی و شمسایی، ۱۳۸۶). از این رو، تحول این نظام متناسب با تقاضای بازار می‌تواند زمینه انباشت سرمایه و تحول اقتصاد واحدهای بهره‌برداری روستایی و کاهش فقر را به دنبال داشته باشد. ولی، محدود بودن سرمایه مالی در روستاها از یک طرف و عدم انطباق شرایط واحدهای بهره‌بردار روستایی با قوانین و مقررات نهادهای مالی شهری سبب شده تا منابع مالی مورد نیاز روستاییان برای این بخش فراهم نشود. البته در این بین بایستی به پایین بودن بازده دو عامل تولیدی و به ویژه سرمایه نیز در این بخش اشاره کرد؛ چرا که، این وضعیت انگیزه نهادهای مالی را برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی کمتر نموده است.

برای برون رفت از این وضعیت، در چارچوب سیاست‌های توسعه روستایی یکی از راه‌حل‌های رفع مشکل مالی کشاورزان، اعطای اعتبارات خُرد است (اسکاپ، ۱۹۹۴). این سازوکار که شاید بتواند نابسامانی عمده نظام اقتصادی یعنی به فراموشی سپردن فقرای [روستایی] را بر طرف سازد، در دهه گذشته مورد استقبال فراوان واقع شده و توجه بسیاری را به خود جلب کرده است. این توفیق به حدی بوده که سازمان ملل متحد سال ۲۰۰۵ را سال اعتبارات خُرد نامیده.

اعتبارات خرد را می‌توان فعالیت‌های مالی و اعتباری کوچک، کوتاه مدت و آسان (بدون وثیقه) نامید که با اهدافی چون توانمندسازی [محرومان]، فقرستیزی، عدالت محوری و فرصت آفرینی به فعالیت‌های سودآور و پایدار (به ویژه کشاورزی) اقدام می‌نمایند (نوری نائینی، ۱۳۸۸).

بر این اساس، با توجه به اهداف عام اعتبارات خرد (بر طرف کردن نیازهای کوتاه مدت و تأمین سرمایه، به منظور ایجاد اشتغال) و اهداف خاص در بخش کشاورزی (کمک به سرمایه کشاورز برای نیازهای فردی از قبیل خرید کود کشاورزی، کمک به کشاورز برای عدم نیاز برای مراجعه به بخش غیررسمی مالی و دنبال کردن اهداف عدالت اجتماعی و کمک به توزیع بهتر و عادلانه‌تر درآمد بین جوامع روستایی و جوامع شهری) از یک طرف و کمبود سرمایه و اعتبار عامل بازدارنده در مسیر کاربرد و پذیرش فناوری‌های جدید توسط کشاورزان کوچک و انتقال کشاورزی سنتی به پیشرفته از طرف دیگر، اهمیت اعتبارات خرد را در توسعه کشاورزی و نهایتاً توسعه روستایی دو چندان نموده است (بختیاری، ۱۳۸۴؛ باقری، ۱۳۸۰).

برنامه‌های اعتبارات خرد، با هدف بهبود وضعیت اقتصادی، کاهش بیکاری به وجود آوردن اشتغال به صورت خود اشتغالی و کار آفرینی و کاهش فقر مناطق روستایی و شهری در بازار کار بسیاری از کشورها اتخاذ شده است (حسن زاده و همکاران، ۱۳۸۵). اعتبارات خرد، به عنوان راهبردی در توسعه اقتصادی با هدف دسترسی زنان و مردان کم درآمد به منابع اعتباری، برای بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی آنهاست (رحیمی، ۱۳۸۵). اهداف اعتبارات خرد در ایران، توانمند ساختن کلی روستا و ثروت‌زایی و مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری برای توسعه روستاها می‌باشد، هدف کلی اعتبارات خرد در کشور ما احیای مدیریت توسعه پایدار منابع طبیعی و افزایش درآمد خانوارهای کم درآمد از طریق پرداخت وام‌های کوچک برای انجام فعالیت‌های درآمدزا و ارتقاء خودباوری اهالی روستا و جوامع عشایری به خصوص زنان و کودکان می‌باشد (مهاجرانی، ۱۳۸۲). در صورتی که اقشار کم درآمد روستاها نتوانند درآمد مورد نیازشان را تأمین کنند؛ مهاجرت، تخریب محیط زیست و ... اجتناب ناپذیر خواهد بود. برای کسب درآمد داشتن شغل ضروری است و برای کسب شغل نیز امکانات ویژه‌ای لازم است. قبل از اینکه مردم بتوانند کاری را شروع کنند باید دارای سرمایه باشند. وجود سرمایه عامل مهمی است که می‌تواند عوامل دیگر را نیز تهیه کند (یعقوبی، ۱۳۸۴).

با توجه به این که اکثر خانوارهای آسیب‌پذیر نواحی روستایی در بخش کشاورزی مشغول به کار و فعالیت هستند، در واقع کیفیت زندگی مردم و مکان‌های روستایی به عوامل زیادی از جمله اشتغال، درآمد مناسب، دسترسی به خدمات مهم از جمله آموزش، بهداشت، سلامت، محیط طبیعی، امنیت و ... وابسته است و تنها منبع درآمد اصلی آنان از بخش کشاورزی است، قطعاً تسهیلات بانک کشاورزی بر کیفیت زندگی آنان تأثیرگذار خواهد بود. تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی به خصوص خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی از جمله متغیرهایی است که می‌تواند از طریق افزایش در میزان ارزش افزوده بخش کشاورزی، افزایش رشد اقتصادی کشور را به همراه داشته باشد. لذا اعتبارات در صورت کاربرد صحیح و بهینه می‌تواند یکی از موانع مهم در امر رشد و توسعه بخش کشاورزی یعنی کمبود منابع مالی را برطرف سازد و منجر به بهبود عملکرد کشاورزی گردد (بختیاری و پاسبان، ۱۳۸۳). به طور کلی می‌توان گفت که کیفیت زندگی، ایجاد اشتغال و فرصت‌های جدید شغلی کشاورزان و خانوارهای روستایی منوط به داشتن سرمایه‌ی اولیه است. با توجه به پایین بودن سطح درآمد خانوارهای روستایی، غالباً پس‌انداز کشاورزان در حدی نیست که بتواند شانس بهره‌وری از چنسن فرصت‌هایی را به دست آورند. با در نظر گرفتن اهمیت کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر و پیامدهای مهم آن برای خانواده و همچنین تفکر انتقادی در این زمینه، این تحقیق به ارزیابی نقش اعطای تسهیلات بانک کشاورزی بر کیفیت زندگی خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی شهرستان همدان می‌پردازد و به بررسی اثرات اعتبارات پرداختی در بهبود کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر پرداخته است.

بیان ضرورت انجام پژوهش

در کشور های در حال توسعه، روستاییان اغلب به منابع اعتباری رسمی دسترسی ندارند، این واقعیت موجب شده که بسیاری از نویسندگان، اعتبار را برای توسعه روستایی حلقه مفقوده و به عنوان پیش نیازی تلقی کنند. از طرف دیگر نبود و کمبود اعتبارات رسمی، موجب گسترش بخش غیر رسمی اعتبارات در نواحی روستایی شده است؛ این امر نابرابری اجتماعی و تخریب محیط زیست را به دنبال دارد (داوان، ۱۳۸۸). از سویی، تمرکز سرمایه در مناطق روستایی اصولاً ناچیز است، دلیل این امر نبود آن دسته از عواملی است که تمرکز سرمایه را موجب می شود، در حقیقت تمرکز سرمایه به پس انداز و بسیج همه جانبه و بنیادی وجوه پس اندازها و سرمایه گذاری این پس اندازها بستگی دارد (یاسوری، ۱۳۸۶). از آنجایی که یکی از عوامل مهم تولید و اشتغال، سرمایه است، در جوامع در حال توسعه که عمده بهره برداران آن خُرده پاهستند، پروژه های اعتباری و وام دهی، ابزار مناسبی برای رسیدن به اهداف افزایش بهره وری و افزایش تولید و رفع محرومیت و فقر از جامعه روستایی است (رحمانی، ۱۳۸۵). اعتبارات خُرد برای برطرف کردن نیاز های مالی آن دسته از گروه های محروم جامعه از جمله زنان سرپرست خانوار، افراد بی بضاعت، کارگران، کشاورزان تعلق می گیرد. علاوه بر این وام گیرندگان این وام ها را صرف کارآفرینی و خود اشتغالی می کنند (شیالی، ۲۰۱۰).

در صورتی که اقشار کم درآمد روستاها نتوانند درآمد مورد نیازشان را تأمین کنند، با مهاجرت آنان، تخریب محیط زیست اجتناب ناپذیر خواهد بود. برای کسب درآمد داشتن یک شغل ضروری است و برای کسب شغل نیز امکانات ویژه ای لازم است. قبل از اینکه مردم بتوانند کاری را شروع کنند باید دارای سرمایه باشند وجود سرمایه عامل مهمی است که می تواند عوامل دیگر را نیز تهیه کند، از آن جا که اهداف اعتبارات خُرد بالا بردن میزان تولید و افزایش اشتغال و تثبیت مالی مشاغل دارای بحران مالی بالا برای میزان تولید و افزایش سطح درآمد و تواناسازی روستاییان به ویژه برای گروه های آسیب پذیر می باشد. در نواحی روستایی که بیکاری اعم از آشکار و پنهان در سطح وسیعی از اقشار جامعه به خصوص جوانان و زنان روستایی وجود دارد؛ همچنین، از آن جایی که در صد بالایی از افراد روستایی در نیمه دوم سال در بیکاری به سر می برند ضرورت تأمین اعتبارات جهت ایجاد فرصت های شغلی برای نیروی کار عظیم فراوان روستایی کاملاً احساس می شود. این اعتبارات با میزان وام های کوچک می تواند، باعث پدید آمدن فعالیت کوچک و جدید در روستا شوند و از این راه ضمن پدید آمدن اشتغال به دریافت کننده، تسهیلات مورد نظر وضعیت اقتصادی خانوار را با توسعه سرمایه گذاری ها و پس انداز متحول سازد و باعث کاهش بیکاری و وابستگی روستاییان به محصولات کشاورزی از طریق ایجاد مشاغل جنبی در کنار فعالیت های کشاورزی و توانمند سازی و کمک به کار آفرینی در مناطق روستایی شود. انجام این پژوهش می تواند دقیقاً برای مسئولین مشخص کند که

۱) اثرات اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر روستایی شهرستان همدان تا چقدر بوده است؟

۲) این اعتبارات چقدر تأثیرات مثبتی و یا چقدر تأثیر منفی ای بر خانوارهایی که از این اعتبارات استفاده کرده اند داشته است؟ تا در آینده بتواند با تدوین برنامه ریزی راهبردی و عملیاتی مشخص نسبت به رفع ضعف ها و موانع موجود اقدام نمایند و در جهت تأثیرات مثبت و پایدار این اعتبارات بر خانوارهای روستایی در ابعاد مختلف، قدم بردارند.

لذا این پژوهش در نظر دارد تأثیر اعتبارات خُرد را بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی اقشار آسیب پذیر بپردازد و شاخص اجتماعی آن را مورد سنجش قرار دهد. با در نظر گرفتن اهمیت کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر و پیامدهای مهم آن برای خانواده و همچنین تفکر انتقادی در این زمینه، این تحقیق به ارزیابی نقش اعطای تسهیلات بانک کشاورزی

بر کیفیت زندگی خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی شهرستان همدان می‌پردازد و به دنبال پاسخ به این پرسش است که آیا اعتبارات پرداختی در این زمینه توانسته است کیفیت زندگی را در این گروه از خانوارها بالا ببرد؟ نظر به اینکه برای شناخت دقیق اثرات اعتبارات خُرد، نیازمند مطالعه علمی است، حال مسئله اصلی این است: با وجود مسائل یاد شده آیا پرداخت این گونه تسهیلات توانسته است بر کیفیت زندگی جامعه مورد هدف تأثیرات بسزایی داشته باشد؟

اهداف کلی پژوهش

✓ اهداف اصلی تحقیق بررسی اثرات اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر شهرستان همدان می‌باشد.

سؤال‌های پژوهش

(۱) اعتبارات خُرد بانک کشاورزی چه تأثیری روی شاخص اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر شهرستان همدان خواهد داشت؟

(۲) بین میزان اعتبارات خُرد بانک کشاورزی و بعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر شهرستان همدان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

محدوده مکانی و زمانی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر مکانی شامل آن دسته از خانوارهای ساکن در روستاهای شهرستان همدان می‌باشد که عنوان خانوارهای آسیب‌پذیر توسط کمیته امداد و بهزیستی جهت دریافت اعتبار خُرد به بانک کشاورزی طی سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴ معرفی شده‌اند. تحقیق حاضر در سال ۱۳۹۶ انجام گرفته و داده‌های اعتباری مربوط به همین سال است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان همدان در ناحیه میانی استان و در گستره‌ای به مساحت ۴۰۸۴ کیلومتر مربع معادل ۲۱ درصد از مساحت استان را تشکیل می‌دهد. این شهرستان در محدوده مدار ۴۸ درجه و ۳۵ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، مشتمل بر دو بخش (مرکزی و شرق) ۹ دهستان و ۴ شهر (همدان، مریانج، قهاوند و جورقان) و ۱۱۸ روستا می‌باشد که با ۶۵۱۸۲۱ نفر جمعیت ۳۷ درصد جمعیت استان را به خود اختصاص داده است، که از این تعداد ۵۴۸۳۷۸ نفر جمعیت شهرنشین و ۱۰۳۴۴۳ نفر در روستاها سکونت دارند. شهرستان همدان از نظر طبیعی در یک منطقه کوهستانی واقع شده است. سلسله جبال الوند در جنوب این شهرستان قرار گرفته و ارتفاع بلندترین قله آن از سطح دریا ۳۵۷۴ متر می‌باشد. کشاورزی و دامداری اساس اقتصاد زندگی مردمان شهرستان همدان را تشکیل می‌دهد (فرمانداری شهرستان همدان، ۱۳۹۵).

تعریف واژگان

(۱) اعتبار

کلمه‌ی اعتبار معانی زیادی دارد، اما در لغت به معنی «اعتماد کردن و تکیه کردن، قول، اطمینان، و منزلت و آبروست» (یعقوبی، ۱۳۸۴). معنی اصطلاحی آن عبارت است از «اطمینانی که بانک یا مؤسسه‌ای به شخصی ابراز نموده تا مبلغی از سرمایه خود را در اختیار او قرار دهد» (شاهین فر، ۱۳۷۲). در تعریف دیگری اعتبار به معنای «انتقال موقتی قدرت خرید از افراد حقیقی یا حقوقی به فرد دیگری است که کارایی و مدیریت لازم جهت فعالیت را دارد ولی فاقد سرمایه کافی است» (کوپایی، ۱۳۶۸). ولی به طور کاربردی اعتبار عبارت است از هر نوع قرار دادی که به موجب آن بانکی بنابه درخواست و بر طبق دستورات یک مشتری، مأمور است که در مقابل اسناد معینی به شخص ثالث یا به حواله کرد او وجهی پرداخت نماید. افزایش درآمد، پس انداز و میزان اعتبارات به عنوان عامل سومی برای سرمایه‌گذاری صنعتی در مناطق روستایی بسیار مؤثر است (نادری مهدی، ۱۳۸۱). از لحاظ مفهوم شناسی «اعتبار» را می‌توان یک «مفهوم

قدرت» یا به وسیله تأمین «توانایی مالی، قدرت اقتصادی» برای قشر آسیب‌پذیر، توسط یک منبع سازمانی و طبق شرایط وام‌دهی و وام‌گیری که از قبل توافق شده در نظر گرفت که برای هر دو طرف سودمند است و هدف آن حذف فقر و بهبود زندگی وام‌گیرنده‌ای است که از وضعیت اقتصادی خوبی برخوردار نیست (محبوب‌ور، ۲۰۰۵).

۲) اعتبارات خرد

مفهوم اعتبارات خرد، فراهم آوردن تسهیلات مالی برای افراد با درآمد پایین است که امکان دسترسی به بانک‌ها و سایر منابع مالی رسمی را ندارند و برای تأمین نیازهای مالی، از سرمایه‌ی در گردش یا پس‌اندازهای خود استفاده می‌کنند یا ناچارند به منابع رسمی مراجعه کنند (ساعی و ضیایی، ۱۳۹۵).

منظور از اعتبار خرد در این تحقیق تسهیلات قرض الحسنه‌ای است که با معرفی کمیته امداد و بهزیستی و با عاملیت بانک کشاورزی در اختیار خانوارهای تحت پوشش این دو نهاد قرار می‌گیرد و سقف آن بین ۵۰ تا ۱۵۰ میلیون ریال با کارمزد ۴ درصد و مدت بازپرداخت ۵ ساله می‌باشد.

۳) آسیب‌پذیری

وضعیت آسیب‌پذیری^۴ را می‌توان وضعیتی متأثر از فقر^۵ و نابرابری^۶ به شمار آورد. آسیب‌پذیری^۷ در لاتین، به «صدمه و آسیب» است و در فرهنگ‌های انگلیسی آسیب‌پذیری به معنی «صدمه دیدن از لحاظ فیزیکی یا عاطفی» تعریف می‌شود (کلی و انگر، ۲۰۰۰) از این رو آسیب‌پذیری وضعیتی است که در نتیجه آن خانوار، قدرت مقابله با شرایط نامطلوب را از دست می‌دهد و به وضعیتی سقوط می‌کند که اغلب با ناامنی‌های غذایی (گرسنگی)، شغلی (بیکاری)، اجتماعی (کم توانی و انزوا) و بهداشتی (بیماری و ضعف جسمانی) همراه می‌شود (زاهدی مازندرانی و زاهدی عبقری، ۱۳۷۵).

۱) خانوارهای آسیب‌پذیر

منظور از خانوارهای آسیب‌پذیر در این پژوهش، خانوارهایی هستند که تحت پوشش حمایتی سازمان‌ها و نهادهای مختلفی از جمله کمیته امداد، سازمان بهزیستی، قراردارند را شامل می‌شود.

در ایران بیشترین اقدامات حمایتی و توانمندسازی دولت به منظور گسترش عدالت اجتماعی برای حمایت از اقشار محروم و آسیب‌پذیر به ویژه زنان سرپرست خانوار از طریق سازمان بهزیستی صورت می‌پذیرد. در دستورالعمل نحوه بازتوانی و توانمندسازی خانوارهای خدمت‌گیرنده در سازمان بهزیستی کشور در سال ۱۳۸۱ بازتوانی یا توانمندسازی در مفهوم کلی عبارت است از فراهم نمودن امکانات لازم به منظور بهبود و ارتقاء وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، روانی، جسمانی و آموزشی جامعه هدف می‌باشد که توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی در اولویت برنامه‌های توانمندسازی قرار دارد (اله یاری و اسدی، ۱۳۹۴).

۲) تأمین مالی

تأمین مالی به فرایند تمرکز منابع مالی یا سرمایه به صورت میان‌مدت و بلندمدت اطلاق می‌شود که به موضوع فراهم کردن سرمایه برای اشخاص، کسب و کارها و دولت‌ها می‌پردازد (شبان، ۱۳۸۶). تأمین مالی به نهادها و سازمان‌ها اجازه می‌دهد تا به جای در دست داشتن پول از اعتبار برای خرید کالا، سرمایه‌گذاری در پروژه یا دیگر مبادلات اقتصادی خود استفاده کنند. تأمین و تجهیز منابع مالی به عنوان مهم‌ترین رکن اجرایی کردن طرح‌ها و پروژه‌های گردشگری از تنوع

Mahbubur^۲ 2005

Vulnerability^۴

poverty^۵

inequality^۶

^۷ Vulnerability

^۸ Kelly & Adger

و گستردگی فراوان برخوردار است و در عین حال موانع و محدودیت‌هایی مختلفی بر سر هر کدام از این روش‌ها وجود دارد. این امر لزوم توجه به انتخاب بهینه‌ترین روش در دستیابی به حداکثر میزان بازدهی است.

۳) تأمین مالی خُرد

تأمین مالی خُرد را می‌توان به عنوان سازکار عرضه خدمات مالی گوناگون به گروه‌های آسیب‌پذیر و کم درآمد، مانند صنعتگران، کشاورزان و پیمانکاران خُرد، تعریف کرد. این افراد معمولاً به دلیل شایستگی اعتباری کمتر، مورد توجه بانک‌ها و سایر مؤسسه‌های مالی متعارف، قرار نمی‌گیرند. علاوه بر این، به دلیل زیاد بودن هزینه نظارت و ارزیابی وام‌های خُرد، مسئله وثیقه و احتمال زیاد نکولی که برای این افراد وجود دارد، بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی، معمولاً از اعطای وام‌های خُرد به این افراد خودداری می‌کنند (کالیم، ۲۰۰۹^۹ به نقل از شهیدی نسب و همکاران ۱۳۹۱).

۴) کیفیت زندگی

بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی^{۱۰} کیفیت زندگی، تفسیر شخصی هر فرد از وضعیت زندگی‌اش در متن فرهنگ و نظام ارزشی است که در آن به سر می‌برد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود کیفیت زندگی دارای دو جنبه عینی و ذهنی است؛ یعنی این مفهوم هم به بهره‌مندی عینی و واقعی از دستاوردها و فرصت‌های و فرصت‌های زندگی مربوط است و هم حاصل ارزیابی از فرصت‌ها و سرمایه‌های واقعی زندگی است؛ از این رو کیفیت زندگی با دو مفهوم نیازهای انسانی و رضایت از زندگی رابطه دارد.

کیفیت زندگی یک مفهوم گسترده و چند بُعدی است در رابطه با رفاه کلی افراد در جامعه که می‌توان با شاخص‌های عینی و همچنین ذهنی اندازه‌گیری شود (فاهه، نولند و ویلان، ۲۰۰۳^{۱۱}، به نقل از چراغی ۱۳۹۰)

۵) ابعاد اجتماعی کیفیت زندگی

بعد اجتماعی از جمله عوامل کلیدی در شکل دادن کیفیت زندگی است که تأثیر قابل توجهی بر احساسات اساساً اجتماعی مردم دارد. این بُعد در سطح میانه مورد سنجش قرار می‌گیرد و شاخص‌های آن تلفیقی از شاخص‌های ذهنی و عینی کیفیت زندگی هستند (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰)

پیشینه‌ی پژوهش

صندوق‌های اعتباری خُرد بر کاهش فقر، ایجاد درآمد و اشتغال منجر گردید، به غیر از متغیرهای بهبود شرایط مسکن و توانایی پرداخت مخارج تحصیل فرزندان، سطح رضایت‌مندی سایر متغیرها بیش از میانگین میزان رضایت‌مندی است؛ به این ترتیب از زمان عضویت در صندوق‌های اعتباری، درآمد کل خانواده افزایش و فقر کاهش یافته، خود اشتغالی ایجاد شده و کسب و کار قبلی رونق پیدا کرده است (ساعی و ضیائی، ۱۳۹۵).

عزیزپور و خداکرمی (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی اثرات اجتماعی و اقتصادی اعتبارات خُرد کشاورزی در نواحی روستایی مورد مطالعه، دهستان کرسف پرداخته‌اند و دریافته‌اند که اعتبارات خُرد کشاورزی تأثیر یکسان و یکپارچه بر شاخص‌های ابعاد توسعه به ویژه ابعاد اجتماعی-اقتصادی ندارد و ساز و کار اجرایی اعطای اعتبارات خُرد کشاورزی متأثر از رویکرد سنتی (رشد اقتصادی) از کارآمدی لازم برخوردار نیست. در این ساختار، مدیریت متمرکز (از بالا به پایین) و روابط رسمی و قانونی سبب شده تا منابع مالی ماهیتی محلی و متکی بر پس‌اندازهای خُرد مردم نبوده و از پایداری برخوردار نباشد. رضوانی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی و تحلیل اثرات اعتبارات خُرد بر پایداری اقتصاد روستایی مورد مطالعه: اعتبارات صندوق کارآفرینی امید در شهرستان نیشابور معطوف شدند و پی بردند که ارایه اعتبارات خُرد، بر پایداری اقتصاد روستایی تأثیر معناداری داشته و آن را بهبود بخشیده است. برای پایداری اقتصاد روستاها، رویکرد توسعه‌ای

^۹ Kalcem 2009 ,

^{۱۰} - World Health Organization

^{۱۱} Fahey, Noland and Whelan, 2003

مطلوب است که به اقشار پایین دست به مثابه‌ی عاملان و پایش‌گران سیاست‌های پیشگیرانه مانند اعطای اعتبارات خرد نگاه کند.

درگاهی و مظلوم پور (۱۳۹۳) در پژوهشی به شناسایی ویژگی‌های اقتصادی- اجتماعی خانوارهای دریافت‌کننده‌ی وام در ایران و تأثیر آن بر شکاف فقر پرداخته‌اند و متوجه گردیدند که افزایش دهک هزینه‌ای خانوار و همچنین افزایش سن سرپرست خانوار احتمال دریافت وام را افزایش و اشتغال سرپرست خانوار، افزایش بعد خانوار و همچنین شهرنشین بودن خانوار، احتمال دریافت وام را کاهش می‌دهد. این یافته وجود محدودیت اعتبارات برای خانوارهای کم درآمد را تأیید می‌کند؛ از سوی دیگر نتایج حاکی از عدم کارایی اعتبارات در کاهش شکاف فقر خانوارهای فقیر است

موجری (۲۰۱۵)^{۱۲} در پژوهشی وضعیت دسترسی فقرا به خدمات مالی را مورد بررسی قرار داده است و به این نتیجه رسید که دسترسی به منابع مالی به ویژه برای فقرا برای ترویج رشد اقتصادی فراگیر و همچنین ریشه‌کن کردن فقر ضروری است. امروزه با وجود بانک‌های خصوصی فقرا دسترسی بهتری به خدمات و تسهیلات مالی دارند. این گروه از افراد جامعه می‌توانند با دریافت تسهیلات و خدمات مالی بر بسیاری از مشکلات خود غلبه کنند.

تی جیانگ، وانگ و دین چین (۲۰۱۵)^{۱۳} مقاله‌ای را تحت عنوان «تأثیر اعتبارات بر روی درآمد خانوارهای فقیر، در مناطق روستایی ویتنام» منتشر کردند، که در آن، از دو روش ترکیبی (DID) و (OLS)، بر روی داده‌های پنل دیتا از طریق نرم افزار STATA، استفاده کردند، داده‌های آن‌ها شامل، سطح استاندارد زندگی در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۲ بر روی ۲۴۴ خانواده فقیر در مناطق روستایی ویتنام بود.

آن‌ها می‌خواستند به طور واضح، ارتباط بین اعتبارات و درآمد خانوارهای فقیر مناطق روستایی ویتنام را بررسی کنند، نتایج مطالعات تجربی نشان داد که اعتبارات به سطح درآمد خانوارهای فقیر کمک می‌کند و این افزایش تقریباً معادل ۳۱٫۱ درصد، نسبت متوسط درآمد خانوار می‌باشد. همچنین اعتبارات رسمی نقش مهم‌تری در مقایسه با اعتبارات غیر رسمی دارد و اعتبارات رسمی، سبب افزایش حدوداً دو برابری درآمد سرپرست خانوارهای فقیر می‌شود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است؛ زیرا پژوهش حاضر می‌تواند با نتایجی که از بررسی تأثیر اعتبارات خرد بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی کسب می‌کند، مورد استفاده‌ی سازمان‌های مختلفی قرار گیرد و اطلاعاتی برای مدیریت بهتر روستاها فراهم کند. به لحاظ روش گردآوری داده‌ها نیز از نوع توصیفی- پیمایشی است.

جامعه آماری این پژوهش شامل خانوارهای روستایی تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی شهرستان همدان هستند که طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ به بانک کشاورزی شهرستان معرفی و از بانک کشاورزی اعتبار دریافت نموده‌اند.

برای انتخاب نمونه‌ی معرف جامعه، ابتدا باید واحد نمونه‌ی مورد مشاهده را مشخص کرد. بعد از مشخص کردن واحد نمونه و چارچوب نمونه‌گیری از یکی از روش‌های متداول نمونه‌گیری برای انتخاب نمونه‌ها استفاده می‌شود. به طور کلی تعداد خانوارهایی که از سوی کمیته امداد و بهزیستی جهت گرفتن تسهیلات از بانک کشاورزی شهرستان همدان، اعتبار دریافت کرده‌اند، ۱۸۰ نفر بین سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴ می‌باشند که همین تعداد به عنوان حجم نمونه پژوهش انتخاب شده‌اند. برای انتخاب نمونه‌های تحقیق در این پژوهش از ۱۸۰ پرسش‌نامه در نهایت، تعداد ۱۵۳ پرسش‌نامه ملاک عمل قرار گرفت.

^{۱۲} Mujeri (2015)

^{۱۳} Thi Giang, Guohua Wang, and Dinh chien , 2015

روایی و پایایی ابزار تحقیق

ابزار سنجش باید از روایی و پایایی لازم برخوردار باشد تا محقق بتواند داده‌های متناسب با تحقیق را گردآوری نماید و از طریق این داده‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها، فرضیه‌های مورد نظر را بیازماید و به سؤال تحقیق پاسخ دهد. ابزار سنجش و آزمون‌های استاندارد و میزان شده معمولاً از ابزار محقق ساخته فاقد چنین اطمینانی هستند و محقق باید از روایی و پایایی آن‌ها اطمینان حاصل نماید. برای بررسی اعتبار محتوا این پرسش‌نامه، پرسش‌نامه اولیه را ابتدا تنظیم نموده و سپس با استفاده از نظر استاد راهنما و اساتید محترم دانشکده کشاورزی بوعلی سینا و کارشناسان بانک کشاورزی، تغییر و تنظیم مجدد گردید. پایایی پرسش‌نامه از طریق آزمون آلفای کرونباخ بدست آمده است. مفهوم اعتبار یا روایی به این پرسش پاسخ می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه مورد نظر را می‌سنجد. بدون آگاهی از اعتبار ابزار اندازه‌گیری نمی‌توان به دقت داده‌های حاصل از آن اطمینان داشت.

از آنجا که آلفای کرونباخ معمولاً شاخص کاملاً مناسبی برای سنجش قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری و هماهنگی درونی میان عناصر آن است که علاوه بر گزینه‌های دو ارزشی برای گزینه‌های چند ارزشی (مانند طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت) نیز کاربرد دارد، بنابراین قابلیت اعتماد پرسش‌نامه‌ی مورد استفاده در این تحقیق را به کمک آلفای کرونباخ در نرم افزار spss ۱۶ ارزیابی می‌کنیم. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسش‌نامه‌ها یا آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کنند، به کار می‌رود (سرمد و همکاران، ۱۳۹۴).

ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق

مؤلفه‌ها	تعداد سؤال‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
شاخص‌های اجتماعی	۲۴	۰/۹۱۸

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها فرآیندی چند مرحله‌ای است. در تحقیق حاضر به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از آماره‌های توصیفی و استنباطی استفاده شده است. به مجموعه روش‌هایی که برای سازمان دادن، خلاصه کردن و توصیف مشاهده‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند آمار توصیفی می‌گویند. روش‌های آمار توصیفی همیشه برای تعیین و بیان ویژگی‌ها یا اطلاعاتی که به وسیله پژوهشگران جمع‌آوری شده‌اند به کار برده می‌شوند. نقش آمار توصیفی در واقع، جمع‌آوری، خلاصه‌سازی و توصیف اطلاعات کمی به دست آمده از نمونه‌ها یا جامعه‌ها است؛ اما محقق معمولاً کار خود را با توصیف اطلاعات پایان نمی‌دهد، بلکه سعی می‌کند آنچه را که از بررسی گروه نمونه به دست آورده است به گروه‌های مشابه بزرگ‌تر تعمیم دهد که اهمیت آمار استنباطی را نشان می‌دهد. در بخش توصیف داده‌ها از آماره‌هایی همچون جداول فراوانی، میانگین، واریانس، انحراف معیار و ضریب تغییرات و در بخش تحلیل داده‌ها نیز متناسب با مقیاس متغیرها از آزمون‌های t، ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

توصیف داده‌ها

جنس و سن پاسخ‌گویان

از مجموع ۱۵۳ نفر جامعه‌ی آماری مورد مطالعه، تعداد بیشتر پاسخ‌گویان را مردها (۶۰،۱٪) تشکیل می‌دادند؛ برای صحت و سقم یک تحقیق در جهت بحث خانواده و تعامل آن با جامعه، بهتر آن است که برای درک مسائل جامعه‌شناختی، سراغ افراد متأهل رفت؛ لذا قسمت بیشتری از کالبد تحقیق حاضر را این بخش از جامعه تشکیل می‌دهد (متأهل‌ها ۹۰/۸ درصد از کل جامعه‌ی آماری را تشکیل می‌دهند) و همچنین نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که (جدول ۴-۱) سن خانوارهای دریافت‌کننده‌ی اعتبار بین ۲۱ تا ۵۹ سال متغیر است؛ افراد مورد مطالعه در ۵ طبقه‌ی سنی تقسیم‌بندی

شدند که در این بین بیشترین فراوانی مربوط به طبقه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال بود و شامل ۶۹ نفر می‌گردد، این در حالی است که کمترین فراوانی با ۸ نفر مربوط به طبقه سنی ۵۱-۶۰ سال است.

جدول ۱- توزیع پاسخ‌گویان بر حسب سن و جنس

تعداد افراد خانوار جمعیت پاسخ‌گویان

سن به سال	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۲۱-۳۰	۳۶	۲۳/۵	۲۳/۵
۳۱-۴۰	۶۹	۴۵/۱	۶۸/۶
۴۱-۵۰	۴۰	۲۶/۱	۹۴/۷
۵۱-۶۰	۸	۵/۳	۱۰۰
کل	۱۵۳	۱۰۰	
میانگین: ۳۶/۶۷ انحراف معیار: ۷/۹۷۰	میان: ۳۶ مد: ۳۵ واریانس: ۶۳/۵۲۶	کمینه: ۲۱ بیشینه	

بیشترین جمعیت پاسخ‌گویان با ۶۴/۴ درصد، دارای تعداد ۳ نفر در اعضای خانواده‌ی خود بودند، اما بیشترین تعداد افراد خانوار جمعیت مورد تحقیق با ۲ درصد از کل جامعه‌ی آماری ما، ۳ خانوار هستند که شرح کامل آن در جدول (۲-۴) آمده است.

جدول ۱ - توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب تعداد افراد خانوار

تعداد افراد خانوار	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۲	۸	۵/۲	۵/۲
۳	۷۱	۴۶/۴	۵۱/۶
۴	۵۶	۳۶/۶	۸۸/۲
۵	۱۵	۹/۸	۹۸
۶	۳	۲	۱۰۰
جمع	۱۵۳	۱۰۰	
میانگین: ۳/۵۷ انحراف معیار: ۰/۸۱۷	مد: ۳ واریانس: ۰/۶۶۸	میان: ۳	کمینه: ۲ بیشینه: ۶

تحصیلات

در بین جمعیتی که مورد تحقیق ما بود، با یک تعمیم سرانگشتی می‌توان از نظر سطح تحصیلات، جامعه را مورد بررسی قرار داد و متأسفانه با وجود سیطره‌ی رسانه‌ها بر زندگی مردم، کماکان روند سطوح سواد جامعه از پایین به بالا، روند نزولی دارد، به عبارت دیگر، هر چه میزان درجه‌ی سواد افزایش می‌یابد، افراد آن سطح، کاهش می‌یابد که توصیف ارقامی آن در جدول (۳-۴) آمده است.

کشاورزی پایه و اساس یک جامعه‌ی در حال توسعه را تشکیل می‌دهد، و از آن جا که اعطای اعتبارهای خُرد در بخش روستایی با زمینه‌ی کشاورزی است، میزان فعالیت دسته‌ی مورد نظر، رضایت‌مندی کافی را به همراه ندارد و اکثریت افراد جامعه‌ی مورد تحقیق در بخش خدمات فعالیت دارند، به گونه‌ای که ۶۰/۱، ۲۲/۹ و ۱۷ درصد به ترتیب در بخش‌های خدمات، کشاورزی و صنعت فعالیت داشتند.

جدول ۲ - توزیع پاسخ‌گویان بر حسب تحصیلات

میزان اعتبار	تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
اعتبار	ابتدایی	۳۶	۲۳/۵	۲۳/۵
	راهنمایی	۴۵	۲۹/۴	۵۲/۹
	دیپلم	۲۸	۱۸/۳	۷۱/۲
	فوق دیپلم	۲۱	۱۳/۷	۸۵
	لیسانس	۲۲	۱۴/۴	۹۹/۳
	فوق لیسانس و بالاتر	۱	۰/۷	۱۰۰
کل		۱۵۳	۱۰۰	

دریافتی

میزان سطح ارزشی اعتبارهای خُرد بین بانک و مردم، به توانایی ایشان در بازپرداخت و اقتصاد خانوارها، اشاره دارد و با توجه به جدول (۴-۴)، ۸۲ خانوار از ۱۵۳ خانوار مورد مطالعه، سطح میانی اعتبارات خُرد را دریافت نموده‌اند که این از جهتی دیگر در بخش بحث و پیشنهادها مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

جدول ۳ - توزیع پاسخ‌گویان بر حسب میزان اعتبار خُرد دریافتی از بانک کشاورزی

میزان اعتبار خرد	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۵- ۱ میلیون تومان	۱۶	۱۰/۵	۱۰/۵
۶-۱۰ میلیون تومان	۸۲	۵۳/۶	۶۴/۱
۱۱-۱۵ میلیون تومان	۵۵	۳۵/۹	۱۰۰
کل	۱۵۰	۱۰۰	
میانگین: ۱۰/۵۶ مد: ۱۵	میان: ۱۰ واریانس: ۱۲/۶۹۵	کمینه: ۴	بیشینه: ۱۵
انحراف معیار: ۳/۵۶۳			

بهبود کمک‌های نظام بانکی به بخش کشاورزی، در افزایش روز افزون اعطای اعتبارات خُرد به جامعه‌ی کشاورزان، قابل توجه است و این بانک در سال ۱۳۹۴ به ۴۳ و در سال ۱۳۹۳ به ۳۵ نفر از جامعه‌ی آماری این تحقیق، اعتبارهای خُرد اعطا نموده است و این روند رو به بالا، نشان از اهتمام بانک کشاورزی در مرتفع کردن مشکلات بخش روستایی می‌باشد. اولویت‌بندی اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی در این تحقیق با توجه به منابع بررسی شده اثر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی مورد بررسی قرار گرفته است. جدول ۲، توزیع فراوانی و اولویت‌بندی اثرگذاری اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی را نشان می‌دهد. با جمع داده‌های ۲۴ گویه‌ی متناظر با بُعد اجتماعی به متغیر اجتماعی کل با کمترین مقدار ۴۴ و بیشترین مقدار ۱۰۸ دست می‌یابیم که با طبقه‌بندی این متغیر در پنج طبقه تعریف شده، طیف لیکرت بر اساس یافته‌های تحقیق، مطابق جدول ۱ نزدیک به نیمی از پاسخ‌گویان روستایی، اثر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی‌شان را در حد متوسط اعلام کرده‌اند و ۳۱/۴ درصد از آنان اثر این اعتبارات را بر بُعد اجتماعی زندگیشان در حد کم بیان نموده‌اند و تنها ۱۳/۷ درصد خانوارهای آسیب‌پذیر اثر این اعتبارات را بر بُعد اجتماعی زندگی خود در سطح زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده‌اند.

جدول ۶ - توزیع فراوانی متغیرها بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی

طبقه	سطح	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
۴۴-۵۷	خیلی کم	۱۴	۹,۲	۹,۲
۵۸-۷۱	کم	۴۸	۳۱,۴	۴۰,۶
۷۲-۸۵	متوسط	۷۰	۴۵,۸	۸۶,۴
۸۶-۹۹	زیاد	۱۵	۹,۸	۹۶,۲
۱۰۰-۱۱۳	خیلی زیاد	۶	۳,۹	۱۰۰

در این تحقیق با توجه به منابع بررسی شده اثر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر کیفیت زندگی در دو بُعد عینی و ذهنی مورد بررسی قرار گرفته است. بُعد عینی شامل سه بُعد، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی است.

جدول ۷، توزیع فراوانی و اولویت‌بندی اثرگذاری اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی را نشان می‌دهد. با جمع داده‌های ۲۴ گویه‌ی متناظر با بُعد اجتماعی به متغیر اجتماعی کل با کمترین مقدار ۴۴ و بیشترین مقدار ۱۰۸ دست می‌یابیم که با طبقه‌بندی این متغیر در پنج طبقه تعریف شده، طیف لیکرت بر اساس یافته‌های تحقیق، نزدیک به نیمی از پاسخ‌گویان روستایی، اثر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگیشان را در حد متوسط اعلام کرده‌اند و ۳۱/۴ درصد از آنان اثر این اعتبارات را بر بُعد اجتماعی زندگیشان در حد کم بیان نموده‌اند و تنها ۱۳/۷ درصد خانوارهای آسیب‌پذیر اثر این اعتبارات را بر بُعد اجتماعی زندگی خود در سطح زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده‌اند.

جدول ۷ - توزیع فراوانی و اولویت‌بندی اثر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای

آسیب‌پذیر روستایی

رتبه	CV	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	بُعد اجتماعی
۱	۰/۱۹۲	۰/۷۴	۳/۸۵	تمایل به ادامه‌ی تحصیل اعضای خانوار
۲	۰/۲۰۰	۰/۷۰	۳/۵۰	بهبود موقعیت اجتماعی
۳	۰/۲۱۰	۰/۷۲	۳/۴۵	بهبود معیشت خانوار
۴	۰/۲۳۱	۰/۷۷	۳/۳۲	توانمندسازی افراد خانوار
۵	۰/۲۴۸	۰/۸۸	۳/۵۵	افزایش اعتماد به بانک
۶	۰/۲۵۸	۰/۸۰	۳/۱۰	بهبود وضعیت بهداشت و سلامت خانوار
۷	۰/۲۶۱	۰/۸۵	۳/۲۷	افزایش خودباوری و اعتماد به نفس
۸	۰/۲۶۶	۰/۹۳	۳/۴۹	افزایش قدرت تصمیم‌گیری
۹	۰/۲۷۴	۰/۸۴	۲/۹۵	افزایش حضور افراد خانوار در مراسم مذهبی
۱۰	۰/۲۸۲	۰/۹۸	۳/۳۵	افزایش دسترسی به کارشناسان و عاملان دولتی
۱۱	۰/۲۸۸	۰/۸۳	۳/۰۴	افزایش امید به آینده
۱۲	۰/۲۹۱	۰/۷۹	۲/۹۰	کاهش سوء تغذیه کودکان
۱۳	۰/۲۹۶	۰/۸۶	۲/۸۹	بهبود شرایط و اوقات فراغت
۱۴	۰/۲۹۹	۰/۸۳	۲/۷۷	کاهش تنش‌های محلی
۱۵	۰/۳۱۱	۰/۹۰	۲/۸۸	کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی
۱۶	۰/۳۲۲	۰/۸۴	۲/۶۰	افزایش مشارکت اعضای خانوار در طرح و پروژه‌های روستا
۱۷	۰/۳۲۳	۰/۸۹	۲/۷۶	افزایش امنیت اجتماعی
۱۸	۰/۳۲۶	۱/۰۱	۳/۰۹	افزایش امکان مسافرت اعضای خانوار
۱۹	۰/۳۳۸	۰/۹۴	۲/۷۷	افزایش اعتماد به دولت
۲۰	۰/۳۴۸	۰/۸۷	۲/۵۱	افزایش فرصت‌های شغلی

۲۱	۰/۳۵۹	۰/۹۹	۲/۷۵	افزایش تمایل ماندن در روستا
۲۲	۰/۳۶۵	۰/۹۸	۲/۶۹	افزایش دسترسی به کالا و خدمات
۲۳	۰/۴۰۸	۱/۱۳	۲/۷۷	دسترسی آسان به خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات
۲۴	۰/۴۴۵	۱/۰۲	۲/۲۹	افزایش امنیت در برابر سوانح طبیعی

اولویت‌بندی گویه‌های سنجش بُعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی مطابق نتایج حاصل از تحقیق مطابق جدول ۷ نشان از آن دارد که گویه‌ی تمایل به ادامه تحصیل اعضای خانوار با میانگین ۳/۸۵ و انحراف معیار ۰/۷۶ در رتبه اول و گویه‌های بهبود موقعیت اجتماعی با میانگین ۳/۵ و انحراف معیار ۰/۷ و بهبود معیشت خانوار با میانگین ۳/۴۵ و انحراف معیار ۰/۷۲ در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. همچنین گویه‌های افزایش دسترسی به کالا و خدمات با میانگین ۲/۶۹ و انحراف معیار ۰/۹۸ و دسترسی آسان به خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات با میانگین ۲/۷۲ و انحراف معیار ۱/۱۳ و افزایش امنیت در برابر سوانح طبیعی با میانگین ۲/۲۹ و انحراف معیار ۱/۰۲ در رتبه‌های آخر قرار گرفته‌اند.

بررسی اثر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی به منظور بررسی اثرات اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی، از آزمون تی مستقل استفاده شده است. متغیر بُعد اجتماعی کل که از جمع ۲۴ گویه‌ی مرتبط به دست آمده است، بعد از طبقه‌بندی دارای مشخصات پایین است.

جدول ۸- میانگین تأثیر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی

تعداد	میانگین عملکرد	انحراف معیار
۲۴	۲/۶۸	۰/۹۱۵

بدین ترتیب میانگین تأثیر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی عدد ۲/۶۸ و با انحراف معیار ۰/۹۱۵ به دست آمد. این میزان با توجه به نتایج طیف ۵ گزینه‌ای پرسش‌نامه (خیلی زیاد=۵، زیاد=۴، متوسط=۳، کم=۲، خیلی کم=۱) بوده است. سپس بر اساس آزمون تک نمونه‌ای، عدد ۳ به عنوان میانه‌ی نظری پاسخ‌ها با میانگین عملکرد اعتبارات خرد بانک کشاورزی مقایسه گردید. با توجه به جدول بالا که میانگین عملکرد اعتبارات خرد بانک کشاورزی نزدیک میانگین نظری می‌باشد، بنابراین عملکرد اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی در حد متوسط به پایین و در حد کم ارزیابی شده است.

سطح معنی- داری sig					استاندارد آزمون=۳
مقدار آماره آزمون	درجه آزادی df	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان تفاوت ۹۵٪		
			پایین	بالا	
-۴/۳۲۹	۱۵۲	-۰/۳۲۰	-۰/۴۶۶	-۰/۱۷۴	۰/۰۰۰

جدول ۹- مقایسه میانگین تأثیر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی با توجه به نتایج پژوهش مطابق جدول ۹ ملاحظه می‌شود که ارائه اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه در سطح $0/05$ ($0/05 < \text{Sig} = 0/000$) معنادار می‌باشد و فرض صفر که برابری مقدار میانگین با مقدار پیش فرض استاندارد ($\mu = 3$) رد می‌شود. بنابراین می‌توان گفت با اطمینان ۹۵ درصد ارائه اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد اجتماعی زندگی روستاییان کمتر از مقدار متوسط بوده و در سطح کم می‌باشد.

بررسی رابطه بین میزان وام دریافتی از بانک کشاورزی و بعد اجتماعی کیفیت زندگی طبق فرضیه دوم تحقیق که به وجود رابطه بین افزایش میزان اعتبار خرد توسط خانوارهای آسیب پذیر روستایی و بعد اجتماعی متغیر کیفیت زندگی اشاره دارد، در این قسمت رابطه بین متغیر میزان اعتبار خرد که در قسمت های قبل در جدول فراوانی وضعیت آن شرح داده شده و می دانیم که در فاصله ۱ میلیون تومان تا ۱۵ میلیون تومان قرار دارد و متغیرهای کلی بعد اجتماعی از جمع گویه های (جملات اظهاری) متناظر با خود بدست آمده اند و از نظر سطح سنجش همان خصوصیات سطح سنجش فاصله ای را دارا میباشند، را به تفکیک بررسی می کنیم . هر دو متغیر آن گونه که شرح داده شد در سطح سنجش فاصله ای قرار دارند، بنابر این از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می کنیم . نتایج حاصل از بکارگیری این ابزار آماری برای بررسی رابطه بین میزان اعتبار خرد و بعد اجتماعی کیفیت زندگی در جدول ذیل آمده است .

جدول ۹- نتایج آزمون همبستگی بین میزان اعتبار خرد و بعد اجتماعی کیفیت زندگی

میزان اعتبار خرد	بعد اجتماعی
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۲۳
سطح معنی داری (دوطرفه)	۰/۰۰۴
تعداد نمونه	۱۵۳

در جدول ۹- ضریب همبستگی پیرسون مقداری مثبت ($r=0/23$) است و سطح معنی داری ($\text{sig} = 0/004 < 0/05$) می‌باشد، که نشان دهنده وجود یک رابطه مستقیم بین دو متغیر میزان اعتبار خرد و بعد اجتماعی کیفیت زندگی است. این به این معنی است که با افزایش میزان اعتبار خرد ، نمره بعد اجتماعی کیفیت زندگی افزایش می یابد و با کاهش آن این نمره کاهش پیدا می کند . سطح معنی داری آزمون نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۵٪ می‌توان فرضیه ارتباط بین این دو متغیر را پذیرفت و فرضیه صفر یا همان فرضیه استقلال دو متغیر را رد کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل توصیفی

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که از مجموع ۱۵۳ نفر جامعه آماری مورد مطالعه ۵۸/۲ درصد (۹۲ نفر) از پاسخگویان را مرد و ۳۹/۸ درصد (۶۱ نفر) را زنان تشکیل می‌دهند.

براساس نتایج تحقیق، سن خانوارهای دریافت کننده اعتبار بین ۲۱ تا ۵۹ سال متغیر است و افراد مورد مطالعه در ۵ طبقه سنی تقسیم بندی شدند که بیشترین فراوانی مربوط به طبقه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال است که ۶۹ نفر را شامل می‌شود و کمترین فراوانی با ۸ نفر مربوط به طبقه سنی ۵۱-۶۰ سال است.

یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که از نظر وضعیت تاهل ۹۰/۸ درصد جمعیت نمونه را متأهلین و ۹/۲ درصد را افراد مجرد تشکیل داده‌اند.

از نظر تعداد افراد خانوار نتایج تحقیق نشان می‌دهد بعد خانوار بطور میانگین ۳/۵۷ نفر بوده و بیشتر پاسخگویان با (۴۶/۴) درصد دارای تعداد افراد خانوار ۳ نفر بوده‌اند که بیشترین فراوانی را در بین گروه‌های دیگر را داشته‌اند.

از نظر سطح تحصیلات، بیشتر خانوارها با (۲۹/۴ درصد) دارای تحصیلات راهنمایی می‌باشند. مقطع ابتدایی با ۲۳/۵ درصد فراوانی در رتبه بعدی تحصیلات می‌باشد که با این حساب ۵۲/۹ درصد یعنی کمی بیشتر از نصف پاسخگویان دارای تحصیلات ابتدایی و راهنمایی هستند.

نتایج تحقیق حاکی از آن است که از نظر نوع فعالیت، اکثر افراد در بخش خدمات (۶۰/۱ درصد) و کشاورزی (۲۲/۹ درصد) و صنعت (۱۷ درصد) مشغول فعالیت بودند. طبق نتایج پژوهش ۵۹/۵ درصد خانوارهای آسیب پذیر روستایی یعنی بیش از نیمی از آنان اظهار نموده‌اند که اعتبار دریافتی از بانک کشاورزی را در بخش خدماتی هزینه کرده‌اند و بعد از آن به ترتیب ۲۲/۹ درصد آنان این اعتبار را در بخش کشاورزی و ۱۷/۶ درصد در بخش صنعتی این اعتبار را به کار بسته‌اند و این حاکی از آن است که انحراف در مصرف اعتبار بسیار ناچیز بوده است. در تحقیق حاضر با پیگیری متغیرهای فردی به مرحله‌ای برخورد می‌کنیم که این اعتبارها در چه زمینه‌ای بیشتر مصرف شده است؟!؛ در راستای این امر با این تحلیل مواجه می‌شویم که افزایش و کاهش قیمت‌های بازار بلاخص محصولات کشاورزی بسیار زیاد است و در سال‌های مختلف به کرات وجود داشته است. افزایش قیمت از یک سو به طور مستقیم، باعث بالا رفتن هزینه‌های مصرف‌کننده‌ی نهایی و آسیب به وی می‌شود و از سوی دیگر به صورت غیر مستقیم، افزایش انگیزه برای قاچاق، ورود واسطه‌گران مخرب به شبکه توزیع و نیز افزایش هزینه‌های تولید در سال‌های آینده، به تولیدکننده نیز آسیب می‌رساند؛ نابسامانی در نبود توازن و فاجعه‌ی نوسان‌های قیمت بازار محصول‌های کشاورزی، انگیزه‌ای برای جامعه‌ی روستایی باقی نمی‌گذارد تا در بخش کشاورزی هزینه کنند و لذا مشاهده می‌کنیم که تعداد چشم‌گیری از پاسخ‌گویان در بخش خدمات فعالیت می‌کنند.

توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب وضعیت اشتغال قبل از دریافت اعتبار نشان می‌دهد ۵۳ نفر از خانوارهای آسیب پذیر روستایی یعنی (۳۴/۶ درصد) آنان اظهار نموده‌اند که قبل از دریافت اعتبار از بانک کشاورزی شغلی نداشته‌اند و ۱۰۰ نفر از آنان یعنی (۶۵/۴ درصد) آنان اظهار نموده‌اند که قبل از دریافت این اعتبار دارای شغل بوده‌اند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد ۷۲ نفر یعنی معادل (۴۷/۱ درصد) از اعتبار گیرندگان توانسته‌اند شغل جدید ایجاد نمایند و ۸۱ نفر یعنی (۵۲/۹ درصد) شغل قبلی خود را توسعه داده بودند.

میانگین درآمد خانوارها طبق نتایج حاصل از پژوهش برابر ۲۲/۸۴ میلیون تومان در سال می‌باشد کمترین میزان درآمد سالانه که توسط خانوارهای آسیب پذیر روستایی اظهار شده ۱۲ میلیون تومان و بیشترین میزان آن ۳۵ میلیون تومان بوده است با دسته بندی این متغیر در سه طبقه بیشترین میزان فراوانی در دسته ۲۹-۲۱ میلیون تومان با فراوانی ۸۶ نفر معادل ۵۶/۲ درصد پاسخگویان بدست آمده است و پس از آن دسته ۲۰-۱۲ میلیون تومان، ۳۵/۳ درصد و دسته

۳۸-۳۰- میلیون تومان ۸/۵ درصد قرار دارند. از لحاظ میزان اعتباردریافتی ۵۳/۶ درصد از خانوارها روستایی در طبقه ۱۰-۶- میلیون تومان، ۳۵/۹ درصد در طبقه ۱۵-۱۱ میلیون تومان و تنها ۱۰/۵ درصد در گروه ۵-۱ میلیون تومان اعتبار، قرار گرفته اند

از لحاظ سال دریافت اعتبار، ۲۸/۱ درصد خانوارهای آسیب پذیرروستایی در سال ۱۳۹۴ و پس از آن به ترتیب ۲۲/۹ درصد در سال ۱۳۹۳، ۲۰/۹ درصد در سال ۱۳۹۲، ۱۵ درصد در سال ۱۳۹۱ و ۱۳/۱ درصد در سال ۱۳۹۰ اعتبار خود را از بانک کشاورزی دریافت کرده اند.

توزیع فراوانی و اولویت بندی اثرگذاری اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیرروستایی را نشان می دهد. با جمع داده های ۲۴ گویه متناظر با بعد اجتماعی به متغیر اجتماعی کل با کمترین مقدار ۴۴ و بیشترین مقدار ۱۰۸ دست می یابیم که با طبقه بندی این متغیر به پنج طبقه تعریف شده طیف لیکرت بر اساس یافته های تحقیق، نزدیک به نیمی از پاسخگویان اثر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگیشان را در حد متوسط اعلام کرده اند و ۳۱/۴ درصد از آنان اثر این اعتبارات را بر بعد اجتماعی زندگیشان در حد کم بیان نموده اند و تنها ۱۳/۷ درصد خانوارهای آسیب پذیر اثر این اعتبارات را بر بعد اجتماعی زندگی خود در سطح زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده اند.

اولویت بندی گویه های سنجش بعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیرروستایی مطابق نتایج حاصل از تحقیق نشان دهنده آن است که، گویه تمایل به ادامه تحصیل اعضای خانوار با میانگین ۳/۸۵ و انحراف معیار ۰/۷۴ در رتبه اول و گویه های بهبود موقعیت اجتماعی با میانگین ۳/۵ و انحراف معیار ۰/۷ و بهبود معیشت خانوار با میانگین ۳/۴۵ و انحراف معیار ۰/۷۲ در رتبه های دوم سوم قرار گرفته اند. همچنین گویه های افزایش دسترسی به کالا و خدمات با میانگین ۲/۶۹ و انحراف معیار ۰/۹۸ و دسترسی آسان به خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات با میانگین ۲/۷۲ و انحراف معیار ۱/۱۳ و افزایش امنیت در برابر سوانح طبیعی با میانگین ۲/۲۹ و انحراف معیار ۱/۰۲ در رتبه های آخر قرار گرفته اند.

در مبحث اولویت بندی اعتبار خرد بر ابعاد زندگی قشر شهرستان ها و بلاخص روستاییان، می توان با پیگیری بعد اجتماعی با توجه به نتایج حاصله، دریافت که این تأثیر در رتبه ی متوسطی جای دارد و در گویه ی تمایل به ادامه ی تحصیل اعضای خانوار، رتبه ی نخست را به خود اختصاص داده است. این که اعتباری از طرف دولت بر اقشار آسیب پذیر جامعه توانسته، انگیزه ای در ادامه ی تحصیل و به تبع آن روشنگری بخشی از افراد جامعه را به دست گیرد، جای تحسین دارد؛ اما در رتبه ی دوم، اعتبارات خرد توانسته باعث بهبود موقعیت اجتماعی خانوارهای مورد مطالعه گردد.

تحلیل استنباطی

مقایسه میانگین ها

فرض کلی ۱- اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر ابعاد کیفیت زندگی (اجتماعی) خانوارهای آسیب پذیر تأثیر مثبتی دارد.

$$H_0: \mu = 3$$

$$H_1: \mu \neq 3$$

در این قسمت به منظور مقایسه اثرات اعتبارات خرد بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی با میانگین جامعه (عدد ۳) از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شد. براساس نتایج تحقیق اثر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد اجتماعی، در سطح ۰/۰۵ معنی دار می باشد و فرض صفر (برابری مقدار میانگین با مقدار پیش فرض) رد و فرض H_1 پذیرفته می شود، که با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت اثر اعتبارات خرد بر این بعد در حد کمتر از متوسط و کم ارزیابی می شود که نتایج حاصل در بعد اجتماعی با کار پژوهشی، عزیزپور و خداکرمی (۱۳۹۴) و مهدی چراغی (۱۳۹۰) همخوانی دارد.

نتایج حاصل از آزمون همبستگی

فرض کلی ۲- بین میزان اعتبارات خُرد بانک کشاورزی و بعد اجتماعی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر روستایی شهرستان همدان رابطه مثبت وجود دارد.

ضریب همبستگی پیرسون بین میزان اعتبار خُرد و بُعد اجتماعی، مقداری مثبت $r=0/23$ است و سطح معنی داری ($Sig = 0,004 < 0,05$) می باشد، که نشان دهنده وجود یک رابطه مستقیم بین دو متغیر میزان اعتبار خُرد و بُعد اجتماعی کیفیت زندگی است. این به این معنی است که با افزایش میزان اعتبار خُرد، نمره بُعد اجتماعی کیفیت زندگی افزایش می یابد و با کاهش آن این نمره کاهش پیدا می کند. سطح معنی داری آزمون نشان می دهد که با اطمینان ۰/۹۵ می توان فرضیه ارتباط بین این دو متغیر را پذیرفت و فرضیه صفر یا همان فرضیه استقلال دو متغیر را رد کرد.

پیشنهادهای

با توجه به نتایج بدست آمده، پیشنهادهای زیر ارائه می شود:

- ۱- با توجه به رابطه مثبت و معنی دار بین میزان اعتبارات خرد پرداختی و شاخص های اجتماعی کیفیت زندگی، از جمله تمایل به ادامه تحصیل فرزندان و بهبود موقعیت و جایگاه اجتماعی افراد خانوار سهم میزان وام های خود اشتغالی و دسترسی آسان تر افراد روستایی به اعتبارات خرد افزایش یابد.
- ۲- افزایش سهم تسهیلات اعتبارات خرد به نقاط روستایی به منظور سرمایه گذاری امور تولیدی با توجه به توان های بالقوه و بالفعل در این سکونتگاهها لازم است توجه ویژه به قشر پایین جامعه روستایی از طریق ایجاد شرایط قانونی و آسان و در پی آن افزایش سهم آنان از اعتبارات تخصیص یافته ضروری است.
- ۳- در برنامه ریزی و تخصیص بودجه، دولت باید علاوه بر توجه به سطح کمی سرمایه گذاری بیشتر، بر بالا بردن سطح کیفی این گونه سرمایه گذاری ها تأکید نماید، به عنوان مثال آموزشهای فنی و حرفه ای متناسب با اوضاع و شرایط نهادی و اقلیمی روستاها و آموزش مهارت ایجاد کسب و کار به روستاییان می تواند، نقش مهمی در افزایش سطح اشتغال، تولید و رفاه داشته باشد.
- ۴- پرداخت اعتبار بر اساس کار کارشناسی شده و طرح و ایده کار آفرینی متقاضی.
- ۵- مطالعه و بررسی مداوم در زمینه فرصتهای شغلی مناسب در روستا و اعطای اعتبارات مورد نیاز به این فعالیتهای.
- ۶- جهت دهی اعتبارات به طرف زنان و جوانان بدسرپرست و بی سرپرست در روستاهای شهرستان مورد مطالعه
- ۷- تدوین و تصویب قوانین و مقررات مناسب و لازم الاجرا در جهت توسعه ی وام های خود اشتغالی در شهرستان- هایی که ظرفیت مانور در بخش کشاورزی آنها همانند شهرستان همدان، بالا است.
- ۸- در هر نقطه و روستایی، به فراخور نیاز و استعداد های بالقوه ی موجود در آن، طرح های تولیدی و اشتغال زایی پیگیری و عملیاتی شود، در غیر این صورت با حجمی از فعالیتهای تولیدی بعضاً غیر ضرور و کارشناسی نشده مواجه می شویم که نمی تواند ضامن سود آوری لازم بر اساس استمرار اشتغال و پایداری منطقی باشد که نمونه بارز آن را می توان در تولیدات کشاورزی جستجو کرد که در اراضی بدون مشتری و تقاضا باقی می ماند.

منابع

- اله یاری، طلعت، اسدی، سیما (۱۳۹۴)، اثربخشی خدمات ارائه شده توسط سازمان بهزیستی بر میزان توانمندی زنان سرپرست خانوار، فصل‌نامه علوم اجتماعی، شماره ۶۸.
- بختیاری، صادق (۱۳۸۴) مفاهیم، تعاریف و سابقه‌ی اعتبارات خُرد با نگاهی به عملکرد بانک کشاورزی، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خُرد توسعه‌ی روستایی و فقرزدایی، مرکز تحقیقات اقتصادی بانک کشاورزی، تهران
- بختیاری، صادق، پاسبان، فاطمه (۱۳۸۳) نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی، مطالعه موردی بانک کشاورزی ایران، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال دوازدهم، شماره ۴۶
- پورطاهری، مهدی و همکاران، (۱۳۹۰)، نقش ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۷۶، صص ۳۱-۱۳
- حسن زاده، علی، ازوجی، علاء الدین، قویدل، صالح (۱۳۸۵)، بررسی آثار اعتبارات خُرد در کاهش فقر و نابرابری درآمدی، اقتصاد اسلامی، سال ششم
- داوان، ام‌ال (۱۳۸۸)، اولویت‌های توسعه روستایی، ترجمه: مهدی طالب، تهران، دانشگاه تهران
- درگاهی، حسن، مظلوم‌پور، محمدرضا (۱۳۹۳)، شناسایی ویژگی‌های اقتصادی- اجتماعی خانوارهای دریافت‌کننده وام در ایران و تأثیر آن بر شکاف فقر، فصل‌نامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال نوزدهم، شماره ۶۱
- راغفر، حسین، صانعی، لیلیا (۱۳۸۹)، اندازه‌گیری آسیب‌پذیری خانوارها در مقابل فقر در شهر تهران، فصل‌نامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۸
- رحمانی‌اندبیلی، صفت‌الله (۱۳۸۵)، ضرورت، اصول، مکانیزم و فوریت‌های برنامه و اعتبارات خُرد و توسعه بهبود و مشاغل کوچک زنان روستایی، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خُرد زنان روستایی دفتر امور زنان روستایی معاونت ترویج نظام بهره‌برداری وزارت جهاد کشاورزی با همکاری دانشگاه الزهراء(س) و بانک کشاورزی، ج ۱
- رحمانی، مریم، سیامک، زندرضوی، ربانی، علی، و ادیبی، مهدی (۱۳۸۷)، نقش اعتبارات خُرد بر توانمندسازی زنان مطالعه موردی روستای پشت رود بم، فصل‌نامه مطالعه زنان، سال ۶، شماره ۳، صص ۱۳۲-۱۰۵
- رحیمی، عباس (۱۳۸۵)، مروری بر ویژگی‌های نظام اعتبارات خُرد، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خُرد و زنان روستایی، دفتر امور زنان روستایی معاونت ترویج نظام بهره‌برداری وزارت جهاد کشاورزی با همکاری دانشگاه الزهراء(س) و بانک کشاورزی، ج ۱
- زاهدی مازندرانی، محمدجواد، زاهدی عبقری، ابراهیم (۱۳۷۵)، روستاییان فقیر و آسیب‌پذیر، فصل‌نامه اقتصاد کشاورزی و توسعه شماره ۱۱ تا ۸۶
- زارفشانی، کیومرث، علی بیگی، امیرحسین و فقیری، مژگان (۱۳۹۱)، رتبه‌بندی صندوق‌های اعتبارات خُرد بر اساس توانمندسازی زنان روستایی استان کرمانشاه، زن در توسعه و سیاست، دوره دهم، شماره ۱
- ساعی، مهدیه، ضیایی، سامان (۱۳۹۵)، بررسی اثر صندوق‌های اعتباری خُرد بر کاهش فقر، ایجاد درآمد و اشتغال در استان کرمان، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲-۴۷، شماره ۱
- شاهین فر، رضا (۱۳۷۲)، ارزیابی اثرات تولیدی اعتبارات بانک کشاورزی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه اقتصاد و کشاورزی دانشگاه تهران
- شهیدی نسب، مصطفی، حسن زاده، علی، مسیمی، حسین (۱۳۹۱)، رویکردی مرحله‌ای برای استفاده از عقود مشارکتی در تأمین مالی خُرد اسلامی، اندیشه مدیریت راهبردی سال ششم
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، حجازی، الهه (۱۳۹۴)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، نشر آگه

عزیزپور، فرهاد، خداکرمی، زهرا (۱۳۹۴)، اثرات اجتماعی و اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی مورد مطالعه: دهستان کرسف، فصل نامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۳

کردزنگنه، ج (۱۳۸۵)، بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سلامت سالمندان و عوامل مؤثر بر آن، مطالعه موردی: شهر رامهرمز، پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران

کوپایی، حمید، (۱۳۶۸)، اصول اقتصادی کشاورزی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران

مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۵)، تأمین مالی خرد، تجربه جهانی و وضعیت ایران کد موضوعی ۲۲۰، شماره مسلسل ۱۵۱۸۸

مهاجرانی، مصطفی، (۱۳۸۲)، بررسی وضع اعتبارات در ایران و برخی از کشورها موفق در این زمینه، مؤسسه همیاران غذا

نادری مهدی، کریم، (۱۳۸۱)، «اعتبارات، سرمایه و توسعه صنایع روستایی، مجله جهاد». شماره ۲۴۹-۲۴۸ صص: ۴۱-۳۴.

نوری نائینی، محمد سعید، (۱۳۸۴)، اهداف توسعه هزاره، همایش توسعه روستایی و کاهش فقر، تهران، بانک کشاورزی

یاسوری، مجید، (۱۳۸۶)، مقدمه ای بر اقتصاد روستایی با تأکید بر بخش کشاورزی، مشهد، انتشارات به نشر

یعقوبی، جعفر (۱۳۸۴)، بررسی اثرات اعتبارات خرد بر اشتغال زنان روستایی استان زنجان، نشریه زن در توسعه و سیاست، شماره ۱۱

ESCAP (1994), Jakarta plan of action on human resources development in the Escape region, revised edition, New York, UN

ESCAP (1996), showing the way: Methodologies for successful rural poverty alleviation projects, Bangkok

Kim, Mariana, (2013), Rural Poverty Alleviation in Burma's Economic Strategy

A Comparative valuation of Alternative Interventions to Increase Rural Access to Capital, Duke University, p 38.

Mahbubur, Rahman,(2005), Micro – Credit in poverty Eradication an Achievement of MDGS: Bangladesh Experience, July 2005, pp 15

Mujeri, Mustafa K(2015) Improving Access of the Poor to Financial Services, A Report prepared for the General Economics Division of the Planning Commission to serve as a background study for preparing the 7th Five Year Plan (2016-2020) of Bangladesh

Salwa, A. H. F., Azahari, A. M. and Tamkin, B. J., 2013, Success Factors of Successful Microcredit Entrepreneurs: Empirical Evidence from Malaysia, International Journal of Business and Social Science, Vol. 4, No. 5, PP. 153-159

Thi Giang,Guohua Wang,and Dinh Chien , How Credit Affectes the P

oor Households Expenditure? A Case Study of Vietnam ,Journal of Finance and Economics ,2015

XiaLi ,(2010) ,An Empirical Analysis of Microcredit on China rural Household, A thesis the Degree of Doctor of Philosophy in Finance At Lincoln University, pp 1-15